

אדמירלים עם מדל

הרומן "אינדיאנאפוליס – אפוקליפסה" מאת יונתן בן-נחום (הספרייה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד/ספרי סימן קריאה) נכתב על רקע המערכה באוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה, אך המסר הטמון בו נכון לכל המלחמות ובכל הזמנים

אלוף (מיל') זאב אלמוג

מלחמה ואת מניעיה בכל זירה ובכל זמן בלא הבדל גזע, דת או תרבות. הוא חודר עמוק לתודעתם ולתחושותיהם של גיבורי סיפורו, תוך שהוא כורך יחד עובדות אמיתיות ובדיוניות. תיאורו משקף את ההווה ואת החוויה הקרבית, והוא מצליח להציף תחושות אותנטיות מוכרות אצל מי שחווה והתנסה בהן מקרוב.

כך קרה לי, כשמצאתי את עצמי תוך כדי קריאה כאילו נמצא אני בשארם א-שייח' בשעה שפרצה מלחמת יום הכיפורים, ב-2 אחרי הצהריים, כש-28 מטוסי "מיג" מצריים תקפו אותנו. יונתן בן-נחום מתאר חוויה זאת באורח אותנטי, כאילו היה איתי שם (עמ' 46): "מכל החוויות שהמלחמה מעניקה למשתתפיה – מטוסים תוקפים שצוללים עליך היא אולי המפחידה מכולן. הדם קופא בעורקיך, וכל שאתה חש הוא רצון עז להתכווץ, להתאפס, להתאדות. בני-אדם מתחלקים לאלה שמטוסי קרב ירדו עליהם ולא להם של זכו לכך, והרוב המכריע של חובבי המלחמות שייך לסוג השני".

סיפורה של הסיירת האמריקנית הכבדה "אינדיאנאפוליס", שעל שמה קרוי הספר, ושעל סיפונה משרת גיבור הסיפור, ברייאן, מושתת על אירוע

את האווירה, את התחושות ואת הרוח, ובקיצור – את נשמת האנשים הנקלעים לשדה המערכה בכל זמן ואתר; את גורלם האכזר של הלוחמים ושל מפקדיהם במלחמה המתעתעת בכולם. אני סבור שהקרב הוא החוויה האנושית החריפה, העמוקה והעתיקה ביותר בתולדות המין האנושי, ולכן אי-אפשר

**מצאתי את עצמי תוך
כדי קריאה כאילו נמצא
אני בשארם א-שייח',
בשעה שפרצה מלחמת
יום הכיפורים, ב-2 אחרי
הצהריים, כש-28 מטוסי
"מיג" מצריים תקפו
אותנו**

להשאירה רק להיסטוריונים, ללוחמים ולמפקדים המעלים על הכתב את חוויותיהם.

יונתן בן-נחום משכיל לשרטט את חוויית המלחמה של זירת האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה, משום שהוא זיהה את הבסיס האנושי של כל

המפגש שלי עם הספר "אינדיאנאפוליס – אפוקליפסה" של יונתן בן-נחום הוא מפגש בין סייפא וספרא. יונתן בן-נחום, המחבר, הוא ספרא רבה, שבקיאותו במקרא, בהיסטוריה, בפילוסופיה של הדתות, בשירה ובאמנות המלחמה מבצבצת – גלויה או מרומזת – מכל שורה ב-151 העמודים שמחזיק הספר. ואילו אני סייפא – מלח וצולל, שחוה חמש מלחמות. המחבר הרחיק עדותו אל זירת האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה כדי לבטא בעט אמן ממבט על מרוחק ומשכנע את איזולתה ואת מכאוביה של המלחמה. גם אם הספר מתאר את התנגשות האיתנים שבין שני עמים ובין שתי תרבויות כה מנוגדות וכה רחוקות ביניהן ומאיתנו, הרי "רוח אלוהים מרחפת על פני המים" ועוברת בין דפיו, וכמו בנו מדובר – כאן ובמלחמו-תינו.

מעבר לסגנון המיוחד, לפיוט שבשפה ולעלילה המרתקת שהסופר רקם, הפעלת ימיכולתו לשקף

מפקד חיל הים
בשנים
1985-1979

היסטורי אמיתי ומדהים, שהוא כשלעצמו מהווה דרמה העולה על כל דמיון של סופר.

עלילת הספר, כפי שהיא נרקמת ונשזרת בידי המחבר, מעצימה ומחריפה את משמעויותיו האנושיות של הסיפור והופכת אותו לאוניברסלי – עם כל מוזרותו הייחודית, לכאורה.

הסיירת "אינדיאנאפוליס" (CA-35) טורפדה וטובעה על ידי צוללת יפנית (I-58) ב-29 ביולי 1945, בעת שחצתה את הים הפיליפיני ללא כל אבטחה וליווי, ולאחר שהעבירה את פצצות האטום, שהוטלו מאוחר יותר על

יפן. היא הייתה כלי השיט המשמעותי האחרון שהוטבע לצי האמריקני במלחמת העולם השנייה, והטבעתה מעוררת, כמובן, את השאלה המסקרנת, מה היה קורה אילו טובעה בעודה נושאת את פצצות האטום.

טביעתה של הסיירת לא עוררה במשך ימים כל תשומת לב מצד רשויות החוף, שאמורות היו לצפות לבואה של האונייה הלא שגרתית הזאת. לדיווחו של מטוס צבאי, שראה רקטות שנורו מרפסודת הקברניט, קפטן מקזוי, לא שמו לב, וציתות שדר של מפקד הצוללת היפני לטוקיו, המדווח על ההטבעה, ואשר נקלט על ידי האמריקנים, נדחה כ"התרברבות" יפנית. כל אותו הזמן שהו כ-800 ניצולי הסיירת – מתוך 1,199 אנשי הצוות שהיו על סיפונה – במים שורצי כרישים או על רפסודות, כשהם חשופים לשמש הקיץ היוקדת ללא מים לשתייה. רק 84 שעות לאחר שהוטבעה הסיירת גילה מטוס של הצי אחדים מהניצולים, שעדיין צפו על פני המים. כאשר באו למקום כוחות החילוץ, הם משו מהמים רק 316 ניצולים.

למרבה האירוניה דווקא הקפטן מקזוי הועמד למשפט צבאי והורשע באי ביצוע תרגילי התחמקות (זיגזגים) מהצוללת התוקפת. הוא אומנם זכה לחנינה והוחזר לשירות, אך נפשו המיוסרת לא ידעה מנוח, והוא התאבד לאחר זמן מה. אלה הן העובדות ההיסטוריות.

המחבר מתמקד במתרחש במחשבותיהם של קבוצת ניצולים מצוות ה"אינדיאנאפוליס" ברגעיהם האחרונים ומספר על מאבקם האכזרי, הפיזי והנפשי, להישרדות – כל אחד לפי דרכו ורקעו. הוא מחדד וממחיש בתיאוריו את החוויה האנושית הנוראה העוברת על הימאים שנפגעו, תוך שהוא מציג את איוולתם של בני האדם, שבאה לידי ביטוי הן בהחלטתם ליזום מלחמות והן בדרך שבה הם מנהלים אותן.

יונתן בן נחום אינדיאנאפוליס

החיבור שעושה יונתן בן נחום ב"אחרית דבר" עם אח"י אילת בזירתנו מזכיר לי את סיפוריהם של ניצולי אח"י אילת ומחזק את המסקנה, ש"סדנא דארעא חד הוא!"

בספר מתאר המחבר גם התרחשות דמיונית, אך מלאת חיים, בקרב מפקדים טרם קרב. מדובר בהתרחשות המעצימה את הניגוד הדרמטי שהיה בפועל בין הציפיות לפני המלחמה לבין תוצאותיה. הדמויות המרכזיות – האדמירלים ימאמוטו ונגומו היפנים, נימיץ וספרואנס האמריקנים – הם גיבוריה הראשיים של הדרמה

שהתחוללה בזירת האוקיינוס השקט החל מה-7 בדצמבר 1941, כשנפתחה ההתקפה היפנית הקטלנית על פרל הרבור, והם גם גיבורים מרכזיים בספרו של יונתן בן נחום.

לפני ההתקפה על פרל הרבור הזהיר אדמירל ימאמוטו, שהיה מפקד הכוח הימי המשולב של היפנים, שבמרכזו היו נושאות המטוסים, את המטה הקיסרי מפני התוצאות הקשות שיהיו למלחמה נגד האמריקנים. ימאמוטו, שהיה בוגר הרוורד, הזהיר: "אל תעוררו את המפלצת [ארה"ב] מרבעה, כי כשתתעורר, תרסק כל מה שיעמוד בדרכה". משהותו הממושכת בארה"ב היה אדמירל ימאמוטו מודע למשאבים העצומים ולפוטנציאל התעשייתי העדיף של האמריקנים, והוא ידע שעוצמה זו היא שתכריע בסופו של דבר את גורל המלחמה. למרות זאת, משהוטלה עליו המשימה לתקוף את פרל הרבור, הוא נרתם לתכנן את התקפת הפתע ולבצע אותה במלוא כשרונו ומרצו.

לאחר הניצחון בפרל הרבור דחף ימאמוטו בכל כוחו – נגד רוב הדעות בצבא ובצי – לכבוש את הבסיס האווירי האמריקני באי מידוויי ובכך להשלים את המלאכה שהחלה ב-7 בדצמבר. הוא היה משוכנע שהצי האמריקני יחוש להגנת האי, אך ימצא את עצמו במלכודת, שתגרום להשמדת כוחו אל מול העדיפות המוחצת של הצי היפני באותו מרחב – עדיפות שנוצרה בעקבות ההתקפה על פרל הרבור. השמדת הצי האמריקני והשתלטות על מידוויי היו מעניקות ליפנים עדיפות בכל זירת האוקיינוס השקט.

הפצצת טוקיו ב-18 באפריל 1942 באמצעות מפציצים שהמריאו מנושאת המטוסים "הורנט" ("פשיטת דוליטל") – פעולה שנועדה בעיקר כדי לצנן את להיטות היפנים להמשיך במלחמה לאחר המכות הקשות שספגו האמריקנים מידי היפנים בפרל הרבור ובקורל סי – סייעה לימאמוטו לשכנע את מתנגדיו בדבר הצורך להוציא מייד אל הפועל את תוכניתו לכבוש את מידוויי. הוא ואדמירל נגומו, מפקד כוח נושאות המטוסים בפרל הרבור, המשיכו יחדיו גם בקרב זה. אולם בקרב

מידוויי, שנערך ב־4 ביוני 1942, ושהיה המערכה הימית הגדולה ביותר בהיסטוריה האנושית, הובסו היפנים: הם איבדו ארבע נושאות מטוסים, לעומת נושאת מטוסים אחת שאיבדו האמריקנים. קרב מידוויי היה נקודת המפנה במלחמה באוקיינוס השקט, ואחריו ידעו היפנים כמעט אך ורק תבוסות – כפי שימאמוטו חזה שיקרה עוד לפני שפרצה המלחמה.

מול ימאמוטו ונגומו ניצבו שני מפקדים אמריקנים בולטים – נימיץ וספרואנס. ערב הקרב על מידוויי היו לצי האמריקני מספר יתרונות מובהקים, אשר נעלמו מעיני היפנים, ואשר עתידים היו לקזז את העדיפות היפנית, שבה תלה ימאמוטו את תקוותו לניצחון:

א. האמריקנים פיענחו את הצופן היפני, וכך ידעו מראש על כוונת היפנים לפלוש למידוויי ואף גילו את מועד הפלישה.

ב. אוניותיהם של האמריקנים היו מצוידות במכ"ם, בעוד שהאוניות היפניות היו נטולות אמצעי חיוני זה.

ג. האמריקנים הצליחו בתוך שתי יממות בלבד לשקם את נושאת המטוסים "יורקטאון", שנפגעה בקרב קורל סי, ולשלבה – בניגוד להערכות היפנים – בכוח המשימה ששעט לעבר מידוויי.

ד. לרשות האמריקנים עמד הבסיס האווירי הגדול באי מידוויי עצמו, והמטוסים שהוצבו בו השתתפו במערכה נגד כוח הפלישה היפני. (אם כי אלה לא היו מטוסים ימיים, ויכולתם לפגוע במטרות ימיות הייתה ירודה למדי).

עם זאת ראוי לציין, כי למרות היתרונות האלה של האמריקנים, לרבות יתרון ההפתעה שהיה גלום בהם, הרי הם היו מודעים לכך שכוחם הכולל במידוויי – מספרית וטכנולוגית – נותר עדיין נחות בהרבה מכוחם של היפנים. לפיכך לא יהיה זה נכון לטעון ששיקוליו הטקטיים והאופרטיביים של ימאמוטו היו בבסיסם מחוסרי היגיון.

אבל האירוניה ההיסטורית היא, שלא כשרונם ונועזותם של המצביאים האמריקנים ואף לא היתרונות הייחודיים שנמנו לעיל הם שהביאו בסופו של דבר לניצחון האמריקני הגדול

בקרב ההכרעה הזה. הן ניצחונם המוחץ של האמריקנים בקרב מידוויי והן תבוסתם הקשה של היפנים נבעו במידה רבה ממקריות וממזל. את התפוכות המכריעות באותה מערכה ואת ההתרחשויות שבאו בעקבותיהן, על היבטיהן האנושיים, מתאר לנו המספר ביד אמן.

בצד השתלשלות המהלכים ההיסטוריים רוקם לנו המספר את הרקע האנושי־פסיכולוגי של גיבורי הקרב, שהופכים להיות גם קורבנותיו. הוא מתאר לנו את שלב ההיערכות ללחימה – על הסיסמאות, הגחמות, משאלות הלב חסרות השחר והביטחון העצמי המופרז של המצביאים – ומכין אותנו לקראת התנפצותם באחת נוכח תוצאותיו הדרמתיות של הקרב. לפנינו

בצד השתלשלות המהלכים ההיסטוריים רוקם לנו המספר את הרקע האנושי־ פסיכולוגי של גיבורי הקרב, שהופכים להיות גם קורבנותיו

עוד טרגדיה יוונית, שתוצאותיה הקשות צפויות מראש – אפילו על דעת מחוללה – כפי שקרה פעמים כה רבות בהיסטוריה האנושית. וכך הוא כותב (עמ' 42-44):

"בששת החודשים הראשונים של המלחמה ביצע הצי המשולב כמה וכמה מבצעים כאלה, תמיד בהצלחה: נע בדממה אל מקום שבו אין מצפים לו; שיגר בחשאי מאות מטוסים אל ספינות האויב; תקף ושרף, טיבע והשמיד, ושב חזרה מהר וללא פגע. ההצלחות הרצופות הולידו זלזול באויב, ביטחון בכוחו הכלי־יכול של האין – מטוס הקרב החדש, שהפיל ארבעים מטוסי אויב על כל מטוס שנפל – ואמונה כי אין דבר אשר ייבצר מכוחותינו. אג'נאיקה – יהיה בסדר – הייתה התשובה לכל הספקות. אבל הנזיר התקשה להיות שותף לאופטימיות הגורפת של קברניטי הצי המשולב.

"חליל שקוהצי וקרב – אין לדעת

מה טיבם בטרם שלמה המלאכה, אמר לידיו אוגאקי.

"בעוד שלושה ימים נערוך כאן, על הימאטו, משחק מלחמה לבחינת סיכויי הקרב וסיכוניו – אמר אוגאקי – אני רוצה שאתה תייצג את האמריקנים.

"מי יפקד עליהם שאל הנזיר?
"יהיו המון אדמירלים – אמר אוגאקי – אבל איך שאנחנו מכירים אותם, סביר להניח שברגע הקשה יהיה זה ידיך ריימונד ספרואנס שינהל את הקרב. אתה מכיר אותו, ולכן אני רוצה שאתה תשחק אותו.

"הוא מתון וזהיר – אמר הנזיר – זה לא אחד שייכנס למלכודת או יאבד את הראש ויתחיל להכות סתם באוויר.

"התרגיל נערך בבטן הימאטו... היו מזיזים על פני הלוח דגמים זעירים של אוניות ככלי משחק. על הקיר, מעל שדה המערכה, הייתה כתובת משוחה ביד אמן, פסוק מדברי הלוחם המושלם מיאמוטו מוסאשי: 'היה החלטי אבל שלו, פעל ללא מתח והימנע מפזיזות, ברוח מיושבת ולא משוחדת. הבט על הכול בתבונה, למד את הצדק, הבחן בין טוב לרע, ושאיש לא יוכל לתעתע בך.'
"אני שולח עשרים מפציצי צלילה ושישה־עשר מפציצי טורפדו על נושאות המטוסים היפניות – הצהיר הנזיר בשמו של המפקד האמריקני.

"השופטים, שאחזו מניפות בידם כמו שופטים בתחרות סומו, נופפו במניפותיהם, אות לעצור את הקרב. לוטננט קומנדר מאטסאטאקה אוקומיה נטל קוביות בידו, והיה מטלטל אותן בדממה מעל טס גדול של נחושת. "גונג! – צילצלו הקוביות על גבי הטס.

"נושאות המטוסים היכל־אודם ורבת־אשר נפגעו ויצאו מכלל פעולה – הכריז אוקומיה.

"פניו של אוגאקי, שישב על כיסא רם ונישא וניהל את התרגיל, נעוו בבוז. אני לא מוכן שהקוביות האלו יגידו לי איך להילחם – התיז בזעם – אני לא מאמין שאלוהי המלחמה משחק בקובייה. בלי שתי נושאות המטוסים האלה אני לא יכול להמשיך.

"רגע ארוך הייתה דומייה. כולם תלו עיניהם באדמירל ימאמוטו, שישב עד עתה ושתק.

"תחזירו לו את שתי נושאות

המטוסים – אמר ימאמוטו וצימצם עוד יותר את עיניו.

"זה הימור, אבל זה הסיכוי האחרון של יפן לצאת בשלום מן המלחמה הזאת – הסביר לנזיר אחר כך, בחדרו – אם ניתן לאמריקנים זמן לאסוף את כוחם העדיף, נהיה גמורים, אבל אם נשמיד עכשיו את הצי שלהם, אולי נוכל להגיע לחלוקת האוקיינוס ולשלום של תיקו.

"כך, בהדרת כבוד ותרועות הידד, הרים הצי הבלתי מנוצח עוגן והפליג לשום מקום: נושאות המטוסים הענקיות בתווך – היכל-אודם ורבת-אזרח לפניו, הדרקון הירוק והדרקון המעופף מאחור – ובקרבן מאתיים ושמונים מטוסי קרב; וסביבן, כאפוד מגן, הסיירות הכבדות והמשחתות הקלות והצוללות העלומות מן העין; ואחריהן ספינות המערכה האדירות, עם תותחים של שמונה-עשר אינצ'ים – לשום צי

לא היו מעולם אוניות חמושות בתותחים כאלה."

וכך סיכם את קרב מידוויי ההיסטוריון הצבאי הבריטי הנודע ג'ון קיגן:

"ב-10:25 עמד נגומו [מפקד כוח המשימה של ארבע נושאות המטוסים – 'אקאגי', 'קאגה', 'היריו', 'יסוריו'] אולי על סף הניצחון הימי הספקטקולרי והגדול ביותר שנראה אי-פעם... ושהיה מכוון לשנות את מאזן הכוח בין העולם המערבי והאסיאתי לעשרות השנים הבאות.

"ב-10:30 [5 דקות בלבד אחר כך] הוא ניצב לא מול ניצחון, אלא נוכח אסון!

"שינוי גורלי זה היה תוצאה של צירוף שני מקרים בלתי מתוכננים אך פטאליים."

המקרה הראשון היה הצלחתו של מטוס תצפית יפני לגלות טייסת אמריקנית של מפציצי טורפדו, שטסה

בנתיב שנבחר על ידה באורח מקרי לחלוטין כשהייתה בדרכה חזרה לנושאת המטוסים שלה. גילוייה על-ידי מטוס התצפית אירע כשמטוסי התקיפה היפניים, שנמצאו על סיפוני ארבע נושאות המטוסים, עמדו להמריא מהן כדי להשמיד את כוח המשימה האמריקני, והגילוי הזה גרם ליפנים לערוך את מטוסי ההגנה האווירית שלהם לקראת התקפה מסוג זה (דהיינו, כשהם טסים בגובה פני הים בקרבת אוניותיהם). כאן זימן המקרה את

הצירוף הגורלי השני: בדיוק באותן דקות של טרם המראה הופיעה טייסת אחרת של מפציצי צלילה אמריקניים, שגם היא הייתה בדרכה חזרה לנושאת

סיפורו של הסופר יונתן בן-נחום אמין ומרשים, והמסר הטמון בו נכון לכל המלחמות ובכל הזמנים

המטוסים שלה. התרחשות מקרית על פני השטח הביאה אותה להבחין בנושאות המטוסים היפניות, כשהן אינן ערוכות להתגונן בפניה (בעגה העממית – "נתפסו עם המכנסיים למטה"). נוצר איפוא צירוף מקרים מפתיע: תזמון נדיר שבין עיתוי הגילוי של הכוח היפני לבין ההיערכות הנחותה של מטוסיו, שנמשכה דקות אחדות בלבד, אך היה

בהן די כדי להותיר אותו טרף חסר אונים אל מול מפציצי הצלילה האמריקניים. באותו פרק זמן גורלי – חמש דקות טרם המראת היפנים מהסיפונים – תקפו מפציצי הצלילה האמריקניים והשמידו את עיקר הצי היפני האדיר.

התוצאה הכוללת של הקרב הפכה אותו לאחד משלושת קרבות ההכרעה החשובים ביותר במלחמת העולם השנייה (לצד אל-עלמיין וסטלינגרד): ביום אחד בלבד איבדו היפנים במידוויי ארבע נושאות מטוסים ועוד 250 מטוסים ו-90 טייסים. (נדרשה אז שנה תמימה כדי להכשיר 100 טייסים להמריא ולנחות על נושאת מטוסים).

סך כל האבדות במערכת מידוויי היו 3,000 הרוגים יפנים ו-1,000 הרוגים אמריקנים. במונחי אבדות בנפש יגידו בוודאי ההיסטוריונים, שהיא הייתה זולה בהרבה מקרב טרפלגר או יוטלנד.

בשולי הדברים תהיתי

ביני לביני מה ראה הסופר לבקש את עיניי המקצועיות בכותבו רומן. במיוחד גברה תהייתי לאחר שקראתי את הדברים שהוא שם בפי גיבורת הספר, מגי, לגבי חופש היצירה (עמ' 76):

"תיכף רואים שאתה לא מתמצא בספרות – קראה מג – הסופר רשאי ואף חייב לשלב בסיפוריו מפרי דמיונו וממה שחווה בחייו, ולשם כך מותר לו להעביר דברים לא רק ממקום למקום, אלא אפילו מזמן לזמן!

"הבידיונרים האלה עושים מה שמתחשק להם – רטן בריאן – יש להם סמכויות כמו לאדמירל האלסי."

התשובה היא איפוא: "בידיונרים" – כן! אך "בדאים" – לא! שם המשחק הוא אמינות. לו עמד הבידיון בסתירה לעובדות, הייתה ה"אפוקליפסה" של המחבר, על מסריה, מאבדת מאמינותה ומעוצמתה.

סיפורו של הסופר יונתן בן-נחום אמין ומרשים, והמסר הטמון בו נכון לכל המלחמות ובכל הזמנים.

